

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: Душан Стаменковић

Тема: *Глаголи људског кретања у енглеском и српском језику у светлу когнитивне семантике*

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<ol style="list-style-type: none">
1. Датум и орган који је именовао комисију 15. март 2013. године, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду
2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: Др Ђорђе Видановић, редовни професор за ужу научну област Англистичка лингвистика, изабран у звање у јуну 1995. године, Департман за англистику, Филозофски факултет, Ниш, председник комисије Др Предраг Новаков, редовни професор за ужу научну област Енглески језик и лингвистика, изабран у звање у јулу 2009. године, Одсек за англистику, Филозофски факултет, Нови Сад, ментор Др Јасмина Грковић-Мејдор, редовни професор за ужу научну област Српски језик и лингвистика, изабрана у звање 2000. године, Одсек за српски језик и лингвистику, Филозофски факултет, Нови Сад
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<ol style="list-style-type: none">
1. Име, име једног родитеља, презиме: Душан (Миодраг) Стаменковић
2. Датум рођења, општина, држава: 10. 01. 1984. године, Ниш, Југославија
3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Филозофски факултет у Новом Саду, Енглески језик и књижевност, дипломирани филолог – мастер (2008. године)
4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија 2008. године, докторске академске студије, Језик и књижевност
5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: -
6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: -
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: <i>Глаголи људског кретања у енглеском и српском језику у светлу когнитивне семантике</i>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Предата докторска дисертација Душана Стаменковића обухвата 323 стране и садржи седам поглавља и шест прилога. На самом почетку, после садржаја, налазе се списак табела и списак слика и графикана, сажети на српском и енглеском језику иза којих следе поглавља: 1. Уводне напомене (странице 5-10), 2. Теоријске основе истраживања (странице 11-111), 3. Прототипичност глагола људског кретања (странице 112-146), 4. Семантички опис речничког значења глагола људског кретања (странице 147-205), 5. Превођење глагола људског кретања са енглеског на српски ван контекста (четврти експеримент) (странице 206-213), 6. Превођење глагола људског кретања са енглеског на српски у контексту (пети експеримент) (странице 214-274) и 7. Закључна разматрања (странице 275-284). Сва поглавља подељена су на одељке са поднасловима. Након поглавља, следи обимна библиографија (странице 285-310) са 318 јединица, као и списак седам консултованих речника, два електронска корпуса и списак са четири извора из којих су преузимани примери за корпус. На крају дисертације налазе се следећи прилози (странице 311-323): 1. Пример упитника за оцењивање прототипичности глагола људског кретања у енглеском језику по принципу слободних асоцијација, 2. Пример упитника за оцењивање релевантности глагола људског кретања у енглеском језику, 3. Пример упитника за оцењивање прототипичности глагола људског кретања у српском језику по принципу слободних асоцијација, 4. Пример упитника за оцењивање релевантности глагола људског кретања у српском језику, 5. Пример упитника за испитивање превођења ван контекста и 6. Индекс имена. Коначно, у раду постоје 23 табеле, 52 слике и 8 графикана.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Као што је и уобичајено, у првом поглављу (Уводне напомене) аутор укратко наводи опис истраживања, циљеве, коришћене методе и корпус на основу којег је спроведен емпиријски део истраживања. Наиме, истраживање подразумева контрастивну анализу лексичког значења и употребе глагола људског кретања у енглеском и српском језику засновану на когнитивносемантичким теоријама – пре свега теорији прототипова, теорији сликовних схема и теорији појмовне метафоре, као и когнитивносемантичким моделима који се са њима могу довести у везу – теоријом идеализованих когнитивних модела, теоријом менталних простора и теоријом појмовног сажимања. Уз критички приказ релевантних теоријских поставки, као циљеви одређују се поређење начина концептуализације и категоризације глагола људског кретања у енглеском и српском језику из перспективе когнитивносемантичких теорија, као и преводна решења за енглеске глаголе људског кретања у дословној и метафоричкој употреби при преводу на српски језик. Комплексно емпиријско истраживање састоји се од неколико делова за које су прикупљени одговарајући примери: српски примери из *Корпуса савременог српског језика* на Математичком факултету Универзитета у Београду, енглески примери из *The Corpus of Contemporary American English*, као и енглески примери из романа Пола Остера (Auster) *Invisible* и *Sunset Park: A Novel* и њихових превода на српски *Невидљиви* и *Сансет Парк*. Обим и репрезентативност сачињеног корпуса омогућили су да се истраживање у потпуности спроведе и да се изведу поуздани закључци.

Теоријски оквир је у другом поглављу приказан врло детаљно уз одговарајући критички приступ који указује на ауторово добро познавање тематике и способност да сагледа могуће недостатке ранијих истраживања. Овај део дисертације приказује како досадашња проучавања глагола кретања, тако и релевантне когнитивносемантичке поставке, са посебним освртом на теорију прототипова. У оквиру овог дела разматра се и досадашња примена теорије прототипова на анализу значења глагола, па тако и неких глагола људског кретања (на пример, Miller 1972, Žic-Fuchs 1991, Levin 1993, Вујовић 2009), као и примена неких других когнитивносемантичких теорија.

У трећем поглављу глаголи људског кретања проучавају се са становишта теорије прототипова, при чему се описује први експеримент (директно оцењивање прототипичности глагола), други експеримент (навођење глагола кретања поступком слободних асоцијација), као и повезаност фреквентности глагола са резултатима из прва два експеримента. Наиме, 90 испитаника (45+45 изворних говорника енглеског, односно српског језика) процењивало је типичност понуђених глагола кретања (100 српских и 116 енглеских) према седмостепеној Ликертовој скали како би се одредио ниво прототипичности тих глагола. Ти резултати упоређени су са резултатима другог експеримента током којег су испитаници уписивали све глаголе кретања којих су се сетили, оним редом којим су им се јављали у мислима. Коначно, према збиру вредности из прва два експеримента сачињена је листа фреквентности глагола кретања. На основу сва три експеримента, уз убедљиву аргументацију, утврђена је прототипичност глагола кретања у енглеском и српском језику, односно њихово позиционирање у центар или на периферију дате семантичке групе.

Четврто поглавље садржи детаљне речничке описе 20 глагола природног људског кретања из српског и 20 глагола природног људског кретања из енглеског језика који се повезују са когнитивносемантичким приступом; разматрају се дословна и пренесена значења, као и тип ситуације који ти глаголи означавају. Опис сваког од глагола садржи и графички приказ који представља покушај да се глагол прикаже из перспективе теорије сликовних схема (на пример, са компонентама почетна тачка, завршна тачка, дужина). Аутор у овом делу дисертације врло креативно примењује образложене теоријске поставке у анализи енглеских и српских глагола, уз коментар који указује на специфичности анализе конкретних примера.

Пето поглавље описује четврти експеримент у којем је 60 испитаника уписивало по један српски преводни еквивалент за дате енглеске глаголе кретања без контекста. Резултати су приказани прегледно, табеларно са релевантним бројчаним подацима и процентима. Као што аутор констатује, испитивање корелација између положаја испитиваних глагола кретања на листи прототипичности и резултата из овог експеримента потврђује почетну претпоставку да број различитих преводних решења расте од центра ка периферији, а да константност избора преводног решења опада. На то указују и одговарајући параметри – у овом случају вредност параметра који мери поузданост скале, Кронбахова алфа, износи 0,769, што потврђује да је скала поуздана. Тест корелација између

испитиваних елемената (*Pearson Correlation Test*) показује следеће резултате: корелације између степена прототипичности (ранг, односно позиција према редоследу од 1 – најпрототипичнији, до 65 – најмање прототипичан) и броја преводних решења (од 2 до 19) је 0,877, што указује на високу статистичку значајност.

У шестом поглављу приказује се пети експеримент који се односи на превођење глагола људског кретања на српски језик у контексту, за шта је искоришћен корпус који обухвата примере из књижевног текста (романа Пола Остера) и њихових превода на српски језик. Наиме, проучено је 20 енглеских глагола кретања; за сваки од тих глагола (на пример, глаголи *run, walk, move, go, come, leave, jump* и други) пронађени су преводни еквиваленти како дословних, тако и пренесених значења, а размотрене су и семантичке компоненте које су битне за анализу тих еквивалената (на пример, начин кретања, брзина кретања, спољни фактори који утичу на кретање и слично). На крају поглавља резултати ове анализе систематично су упоређени са резултатима из претходног поглавља (превођење без контекста) и изведени аргументовани закључци.

Закључно, седмо поглавље језгровито резимира теоријске поставке од којих се пошло у истраживању, а посебно саме резултате истраживања. Резултати су приказани убедљиво и уз одговарајућу аргументацију.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Стаменковић, Душан (2009). „Значење и метафоризација глагола звучне перцепције у енглеском језику: *hear, listen obey*“. *Прилози проучавању језика* 40: 65–77. ISSN 0555-1137, UDK 811.111'367.625. COBISS.SR-ID 514414180 M52
2. Stamenković, Dušan (2010). “Metaphoric and extended uses of the hyponyms of the verbs *gledati* in Serbian and *look* in English”. *Facta Universitatis, Series Linguistics and Literature* 8 (1): 19–33. ISSN 0354-4702, UDC 81-115. COBISS.SR-ID 98733575 M51 (<http://facta.junis.ni.ac.rs/lal/lal201001/lal201001toc.html>)
3. Стаменковић, Душан (2010). „*Past progressive* и његови српски еквиваленти у светлу семантичких особина глагола“. У: Суботић, Љиљана и Ивана Живанчевић-Секеруш (ур.). *Пету међународни интердисциплинарни симпозијум „Сусрет култура“ – Зборник радова, Књига I*: 663–671. Нови Сад: Филозофски факултет. ISBN 978-86-6065-040-7, UDK 811.111'367.625:811-163.41'367.625. 81'255.2:6, COBISS.SR-ID 253588743. M14
4. Stamenković, Dušan (2011). “Verbs and Prototype Theory: State of the Art and Possibilities”. У: Đurić Paunović, Ivana i Maja Marković (ur.). *English Studies Today: Views and Voices – Selected Papers from the First International Conference on English Studies – English Language and Anglophone Literatures Today (ELALT)*: 175–186. Novi Sad: Filozofski fakultet. ISBN: 978-86-6065-103-9, UDK 811.111(082) 821.111.09(082), COBISS.SR-ID 269461767. M33

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Ово добро осмишљено и успешно изведено истраживање на комплексан начин сагледава когнитивносемантичке аспекте глагола људског кретања у енглеском и српском језику. Полазећи од релевантних поставки и узимајући у обзир резултате сличних ранијих истраживања, овом приликом успешно је упоређен начин концептуализације и категоризације глагола људског кретања у енглеском и српском језику из перспективе когнитивне лингвистике, са главним циљем да се дође до бољег семантичког описа ове врсте глагола у енглеском и српском језику, као и да се сагледају

сличности и разлике у таквој концептуализацији код говорника два проучавана језика. Да би се тај циљ реализовао, у дисертацији је анализирана семантичка структура глагола људског кретања, а на основу емпиријског истраживања процењивана је могућа прототипичност сваког од испитиваних глагола. Тако је било могуће уочити одређене трендове који повезују положај глагола на утврђеној листи прототипичности и значења самих глагола: утврђено је да се општи глаголи по правилу налазе на самом врху те листе, што је значило да су они у самом средишту проучаване групе глагола. Међу њима је било и глагола који се могу сматрати категоријама основног нивоа (нпр. *ићи, трчати, to go, to walk*), као и оних који уз опис прототипичног или идеализованог људског кретања садрже још неку значењску компоненту (наглашавају брзину или аблативност или адлативност и сл.). Установљено је да при кретању од центра ка периферији долази до својеврсног усложњавања значења, па се после десетог места налазе и глаголи који у себи садрже више од једног додатног обележја (нпр. *журити се, принући, to skip* и *to hurry*). Преглед значења појединачних глагола људског кретања показао је и њихов когнитивносемантички значај; показало се да је сликовна схематизација ових потенцијално најпрототипичнијих глагола релативно једноставна и добија се углавном комбинацијом основних сликовних схема ПУТАЊЕ, ПОСУДЕ и СИЛЕ, што је један од фактора који омогућавају њихово лакше пресликавање у друге концептуалне домене. Други фактор због којих се ови глаголи лако преносе у друге домене је тај што је кретање (као кључни елемент ове концептуализације) битно за различите видове људског постојања. Уз то, код велике већине описаних глагола који се повезују са идеализованим когнитивним моделом КРЕТАЊА срећу се различите појмовне метафоре: а) структурне (на пример, ЖИВОТ/ИСТОРИЈА ЈЕ ПУТОВАЊЕ), б) онтолошке (на пример, ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР/КРЕТАЊЕ, ЖИВОТ/СТАЊЕ/КОМПАНИЈА ЈЕ ПОСУДА) и в) оријентационе (на пример, ВИШЕ/ВИСОКИ СТАТУС/СВЕСНО ЈЕ ГОРЕ). Све то показује да су глаголи људског кретања кључни за описивање неких од најчешће употребљаваних појмовних метафора. Коначно, закључци се делом односе и на српске преводне еквиваленте; установљено је да близина центру категорије глагола кретања стоји у позитивној корелацији са константношћу у избору решења, а у негативној са разноврсношћу решења, што је била и почетна претпоставка овог истраживања. Српски глаголи ближи центру категорије остварили су чвршће везе са својим преводним еквивалентима, који у највећем броју случајева такође представљају глаголе који се налазе у центру групе глагола људског кретања у српском (на пример, *to run* – *трчати, to walk* – *ходати, to move* – *кретати се, to go* – *ићи, to come* – *доћи, to leave* – *отићи, to jump* – *скочити*). Приликом кретања ка периферији групе, ове везе су слабиле, константност у избору преводног решења је опадала, а различитих решења било је све више.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
Као што је већ поменуто, у првом делу дисертације стручно, прегледно и детаљно приказане су теоријске поставке релевантне за приступ примењен у овом проучавању, уз указивање на добре и лоше стране неких ранијих сличних истраживања. Исто тако, веома јасно и систематично су приказани сви делови и импликације емпиријског истраживања, при чему је у пуној мери дошла до израза креативност аутора. Према томе, резултати овог комплексног истраживања приказани су јасно и уз убедљиву аргументацију, што указује како на ауторово добро познавање стручне литературе, тако и на његову аналитичност и систематичност.
IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме Да
2. Да ли дисертација садржи све битне елементе Да
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци У овој дисертацији једна група глагола (глаголи људског кретања) у енглеском и српском језику, сагледана је у оквиру актуелних поставки когнитивне лингвистике, а обимно и вишеслојно емпиријско истраживање омогућило је да се одреди ниво протитипичности тих глагола и да се сачине сликовне схеме са компонентама које су кључне за семантику сваког од њих. Уз то, анализирани глаголи повезани су са појединим појмовним метафорама уз констатацију да су глаголи кретања кључни за опис неких од најчешћих појмовних метафора. Коначно, проучена је корелација између места које глаголи кретања заузимају на листи прототипичности с једне и преводилачких еквивалената с друге стране, при чему је закључено да близина центру групе глагола кретања (односно прототипу) стоји у позитивној корелацији са константношћу у избору преводилачких решења, а у негативној са разноврсношћу решења. Према томе, ова дисертација представља допринос како примени поставки когнитивне лингвистике на одређену групу глагола у енглеском и српском језику, тако и потпунијем сагледавању глаголске семантике у та два језика.
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања Предата дисертација не садржи недостатке који би утицали на резултате истраживања.
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана

Нови Сад, 23. март 2013. године

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Ђорђе Видановић, Департман за англистику, Филозофски факултет, Ниш

Проф. др Предраг Новаков, Одсек за англистику, Филозофски факултет, Нови Сад

Проф. др Јасмина Грковић-Мејдор, Одсек за српски језик и лингвистику, Филозофски Факултет, Нови Сад